

Якісний рівень вищої освіти конкретної країни насамперед визначається обсягами фінансової підтримки її з боку держави. Країни, що знаходяться серед світових лідерів, вступивши у добу неоіндустріалізму, постійно посилюють грошово-матеріальну допомогу вищій школі. Доцільність такої стратегії в царині вищої освіти свого часу гранично чітко роз'яснив тогочасний президент США Рональд Рейган, котрий наголошував: “Ми даємо багато грошей університетам не тому, що багаті, але ми багаті тому, що даємо гроші університетам” [2]. В Україні функціонування вищої освіти в перші 18 років незалежності відбувалось за умов перманентної соціально-економічної кризи. Це не могло не позначитись на обсягах фінансування освіти і науки. І хоч стаття 57 Закону України “Про освіту” зобов’язує інвестувати в освіту не менше 10% ВВП, насправді протягом 1992–2009 рр. реально виділялися кошти лише в проміжку від 3,5% до 5,5% ВВП, що задовольняло тільки 1/3 від самих мінімальних потреб освітньої галузі. Хронічне недофінансування спричинило спочатку стагнацію, а невдовзі й деградацію вітчизняної освіти.

1. Малькова З. *Развитие образования в мире. На каком мы месте?* / З. Малькова // *Коммунист*. – 1991. – № 8. – С. 99–100.

2. *Голос України*. – 1992. – 2 січня.

Ольга Соболевська

Українська академія друкарства,
м. Львів

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ САМООСВІТИ

Прагнення до самоосвіти як природну схильність людини до пізнання і самопізнання відзначали вже видатні античні філософи – Арістотель, Архіт, Демокріт, Епікур, Квінтіліан, Платон, Сенека, Сократ та ін. Вітчизняна історія педагогіки, починаючи з XI ст., також містить численні рекомендації і вказівки стосовно самонавчання (“Ізборник Святослава”, “Повчання дітям Володимира Мономаха” та ін.), в яких наголошується на необхідності опанування “книжною премудрістю”, яка є найважливішим джерелом знань і фундаментальним засобом духовного самовдосконалення особистості. Особливо вагомого значення самоосвіта набула у період бездержавного існування України, коли офіційні освітні інституції були провідниками чужинських культурних впливів,

покликаних знищити самотність українського етносу й асимілювати його. Відома діяльність по організації національної самоосвіти Г. Сковороди, О. Духновича, П. Куліша, І. Огієнка, Г. Ващенко, В. Мудрого, Я. Яреми та ін. Так, вельми значну роль в етнічно-національній самоосвіті відігравав методологічний принцип самопізнання, розроблений стосовно українських соціокультурних умов мандрівним філософом Григорієм Сковородою.

Методологічними засадами самоосвіти виступають соціокультурні принципи, покладені в основу теоретичного розуміння процесів соціалізації та інкультурації індивіда в конкретно-історичному соціумі. Розробка даних принципів започаткована представниками німецької класичної філософії. Згідно з діалектичним підходом Гегеля до інтерпретації будь-якої людської діяльності в ній виділяються дві протилежні і водночас пов'язані між собою суперечливою взаємодією сторони – нормативна і творча. Щоб ефективно діяти, досягати поставленої мети і задовольняти матеріальні і духовні потреби, людина повинна по-перше, спиратися на правила, норми, технологічні алгоритми, вироблені в процесі філогенезу в певній сфері життєдіяльності, використовувати знання, навички, вміння, набуті її попередниками; по-друге, скориставшись вже наявними знаннями, нормами і технічними прийомами, людина покликана створювати якісно нові, небувалі речі та інтелігібельні феномени, відкривати нові можливості для розвитку і вдосконалення суспільства.

Там, де існують всі зовнішні умови для виявлення творчої свободи, вирішального значення набуває внутрішня свобода особистості, тотожна з цілеспрямованістю, зібраністю, високою самодисципліною. Без таких обмежувачів немає ані справжньої творчості, ані справжньої свободи. Виховання дисципліни, спеціалізації і самообмеження скеровано на формування потреби в суспільно корисній діяльності, яка носить антропогенний характер, тобто забезпечує, в першу чергу, збереження і відтворення життя.

Освітня діяльність як фундаментальна складова духовно-практичного засвоєння світу, опанування людиною власними сутнісними силами також може бути інтерпретована з позицій діалектики нормативної і творчої сторін людської діяльності. З огляду на проблему самоорганізації освіти зосередимо увагу на нормативній стороні самоосвіти. Цей компонент в структурі людської діяльності Гегель характеризував так: “Хто хоче досягнути великого, той повинен, як говорить Гете, вміти обмежувати себе. Навпаки, той, хто хоче всього, насправді нічого не хоче і нічого не досягне” [1, с. 203]. Самообмеження, стверджує Гегель цілком у дусі діалектики, є важливою запорукою всебічного розвитку можливостей людини “у своїй справі”. Цю точку зору великого німецького філософа поділяв і К. Маркс, котрий у “Капіталі” зауважував, що “без обмеження

сфери діяльності не можна в жодній галузі здійснити нічого значного” [2, с. 378]. Отже, самообмеження виступає важливою передумовою належної самоорганізації в усіх сферах життєдіяльності, в тому числі в царині самоосвіти.

Таким чином, самоосвіта методологічно ґрунтується на діалектиці нормативної і творчої сторін діяльності, які взаємно переходять одна в одну. Практичне розгортання творчих потенцій особистості в процесі самоосвіти неможливе без їх нормативного оформлення, тобто самоорганізації. При цьому важливо суворо дотримуватись пропорційності у співвідношенні творчого і нормативного компонентів самоорганізації освітньої діяльності. В іншому випадку самообмеження може привести до вузькоспеціалізованої обмеженості.

Сьогодні зростання ролі самоосвіти в царині української вищої школи зумовлене реформуванням вітчизняної системи освіти на засадах Болонської декларації. Наказом МОН України № 49 від 23.01.04 було затверджено Програму дій щодо реалізації положень Болонської декларації в системі української вищої освіти і науки. Програмою зокрема передбачається впровадження Європейської кредитно-трансферної системи (ECTS) в усіх національних галузях освіти та використання її як бази для визначення якості навчання. ECTS працює в рамках концепції “Навчання впродовж усього життя” (Life long learning). В зв’язку з цим планується істотно перерозподілити навчальне навантаження на користь самостійної роботи студентів (СРС). Згідно зі стандартами Болонської угоди студенти повинні опрацьовувати самостійно до 2/3 загального обсягу програмного навчального матеріалу [3, с. 238]. Цілком очевидно, що реалізація даного завдання потребує подальшої розробки і вдосконалення методологічних засад самоорганізації навчання, акцент у якому сьогодні робиться на самоосвіті.

Важливою методологічною засадою самоосвіти виступає самоактуалізація, яка знаходить свій вияв у прагненні кожної особистості якомога повніше розгорнути свої природні і набуті соціокультурні фізичні, інтелектуальні, комунікативні, етичні, естетичні здібності, навички, вміння в процесі діяльності. Завдання викладача полягає в тому, щоб пробудити у студентів це прагнення до максимального використання своїх потенційних творчих можливостей у ході виконання СРС. Стимуляцією до такої самореалізації служить контроль якості знань і практичних навичок, отриманих в результаті виконання СРС. Згідно зі стандартами ECTS оцінка якості знань має ґрунтуватися не на тривалості або змісті самонавчання, а на тих практичних вміннях, які отримали студенти, виконавши СРС. За таких обставин центрального значення набуває методологічна функція освіти, коли розуміння і здатність використовувати наукову методологію виступають найвищим критерієм оцінки якості освіти. В основу оцінювання виконання СРС слід покласти не кількісний, а якісний підхід, адже ECTS

передбачає не просте підсумовування отриманих студентами балів, а перш за все спонування студентів до опанування новими знаннями та їх самостійної творчої трансформації у парадигмальну установку для наступної професійної діяльності. Саме здібності студента до такого творчого синтезу повинні оцінюватись викладачем, а не обсяг обробленого матеріалу чи кількість сторінок тексту СРС.

Отже, перехід освіти на методологічні засади Болонської угоди сприяє перетворенню СРС на провідний компонент самоосвіти студентів ВНЗ, що зумовлює набуття самоосвітою в царині вищої школи виразно означеного статусу соціального інституту.

1. Гегель Г.В.Ф. *Наука логіки* / Г.В.Ф. Гегель ; [пер. с нем. Б. Столпнер] // *Енциклопедія філософських наук*. – М.: Мысль, 1975. – Т.1 – 452 с. – (Філософське насліддя).

2. Маркс К. *Капітал*. – Т.1 / К. Маркс // Маркс К., Енгельс Ф. *Сочинення* : в 37 т. – 2-е изд. – М., 1960. – Т. 23. - 784 с.

3. Шаповалова Н.В. *Організація самостійної роботи студентів у вищих навчальних закладах в контексті адаптації до принципів Болонського процесу* / Н.В. Шаповалова, Л.Л. Панченко, Л.В. Процак // *Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору*. – Тематичний випуск № 3. – Вісник національного ун-ту ім. Т.Г. Шевченка. – 2009. – Додаток 4. – Т.2(14). – С.237-241.

Оксана Гошко

Українська академія друкарства,
м. Львів

ФІЛОСОФІЯ В СУЧАСНІЙ КУЛЬТУРІ

Останнім часом ставиться питання про те, чи має потребу сучасна культура у філософії і чи варто викладати її у вузах? Раніше також деякі філософи говорили про "кінець філософії". Але тоді це мало інший сенс: певна філософська концепція розумілася як вирішення всіх принципових філософських проблем. Йшлося, таким чином, не про безглуздя філософських проблем взагалі, а тільки про те, що безглуздою була їх стара постановка і що, нарешті, ці проблеми вирішені. Сьогодні ж йдеться про те, що філософія повинна зникнути в будь-якій формі і бути витісненою або спеціальним науковим знанням, або осмисленням політичного життя.